

РОЛЬ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» В СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ НА ЗАКАРПАТТІ

Величезний внесок у національно-культурне відродження краю та утвердження української національної свідомості зробило товариство «Просвіта». Це була найперша організація української національної орієнтації на Закарпатті, заснована 1920 році. Про роль «Просвіти» в національно-культурному відродженні краю в наш час опубліковано чимало статей, заміток, нарисів. Одна з причин великого внеску «Просвіти» полягає в тому, що її засновники поставили справжню некон'юнктурну мету. На ній не можна було заробити швидких дивідендів. Вона, навпаки, вимагала тривалої і настирливої праці. У статуті «Просвіти» зазначалось, що головною метою діяльності товариства є «культурне і економічне піднесення підкарпатсько-руського народу, передусім виховання його в моральнім і патріотичнім дусі». Це була сильна постанова, яка постійно актуалізувалась в друкованих виданнях «Просвіти», інших часописах. Відповідно до макроролі, товариство «Просвіта» утворило дієву структуру управління. На питання управління, чи інакше менеджменту, громадсько-політичною діяльністю т-ва «Просвіта», інших організацій тих років треба звернути належну увагу, оцінити, вивчити досвід. Тому що стратегія і тактика культурно-просвітницької громадянської діяльності справді була на висоті. Товариство «Просвіта» у 20–30 роки на Закарпатті активно культивувало українську національну культуру. Своєю клопіткою щоденною культурною працею, активним патріотичним вихованням вона зуміла привнести в закарпатський край українську національну ідею, а за нею і українську національну свідомість. Безперечно, що в цьому напрямі вона працювала не одна. Однак здається, що в цій функції їй належала провідна роль. Вона найглибше була вкорінена в тканину суспільства, була наймасовішою організацією. Товариство «Просвіта», як позапартійна структура, об'єднувала і гуртувала всі без партійних різниць. На кінець, вона була позбавлена будь-яких політичних кон'юнктур. Діяльність т-ва «Просвіта» була стабільною, настирливою, поступальною.

Ключові слова: Національна культура; організації; товариства; національні ідеї; національна свідомість; освіта; громадські організації; гуманітарні науки; культура; діячі української культури.

Із розвалом Австро-Угорщини політичний колапс продовжував трусити проголошену на тлі дуалістичної монархії Угорщини. В цих умовах активізується, громадсько-політичне життя в Закарпатті, яке отримало свій подальший розвиток в демократичних умовах Чехословацької республіки. Організовані середовища тих років відігравали в краї надзвичайно велику роль, між різними товариствами, організаціями проходила боротьба за національну ідентифікацію населення краю. Національно-культурна орієнтація його автохтонів стала головним полем суспільних змагань. Боротьба за ті чи інші суспільні елементи – мова, національна ідентифікація була, по суті, боротьбою за українські національно-культурні та політичні цінності, ідеали, а в кінцевому рахунку – за національну свідомість краян. Утвердження в Закарпатті української національної культури тягнуло за собою утвердження українських національних устремлень, українського національно-політичного руху [18, с. 15]. Саме тому товариство «Просвіта», інші організації не тіль-

ки популяризували українську культуру, але постійно здійснювали демонстрацію та виховання національної волі, почуттів, емоцій. Українська національна культура, отримала в Закарпатті не лише своє поширення але й розвиток, збагачення. Закарпатські українці внесли свою децицію у скарбницю загальнонаціональної ідеї.

Із першого моменту виникнення товариства «Просвіта» при ньому було створено літературно-науковий відділ, який складався з 48 чоловік. Головою комісії було обрано А. Волошина, заступником – В. Желтвая, секретарем В. Бирчака, скарбником – Т. Скибу, справником – О. Невицького, управителем друкарні А. Штефана.

А. Волошин на культурно-освітньому з'їзді т-ва «Просвіта» 1922 року заявив: «Задач маємо много. Нараз много недостатков треба виповнити. Двигнути культуру, вирвати народ із господарського занепаду... підняти національну гордість і свідомість. Лиш тогди будемо забезпечені, што не буде мати приступу до

народу кождий низький демагог» [19, с. 65]. Відповідно бачиться стратегія і тактика просвітницької діяльності, звернута велика увага до читалень як до центрів просвітницької діяльності та громадської самоорганізації [21, арк. 1–2, 78–95; 44, арк. 2, 59, 66]. Йде активний пошук союзників та сприяючих факторів: «влада, еміграція, чеська висока матеріальна культура» [19, с. 69]. Ще один важливий аспект управління – це зворотній зв'язок. Ось як на це зосереджував свою увагу у вказаному рефераті А. Волошин: «Днешній з'їзд був потрібний для того, чтобы содной стороны централя указала на задачи і способи просвітницької праці, а з другої сторони, чтобы явившіся наші глубокоповажні працівники указали нам на то, что вимагає от них село і як можемо їм у сім ділі помогти; сяким способом маємо виедно виробити подобний план нашої близшої просвітної діяльності» [19, с. 61].

Організація постійних вечорів, лекцій, вистав, випуск місцевих друкованих засобів «обіжників» – ось лише маленька частка надзвичайно щільної активності філій та осередків «Просвіти», інших громадських і політичних організацій по селах і містах Закарпаття [24, арк. 1; 31, арк. 2; 34, арк. 2]. В одній із публікацій в газеті «Свобода» так і зауважувалось: «Кожний українець мусить пам'ятати, що всяка розумна політика починається знизу, з дрібничкової, політично-освідомляючої праці між народом» [6, с. 53].

У розвитку наукових студій «Просвіти» важливу роль відіграло видання «Наукового збірника товариства «Просвіта», що виходив в Ужгороді, перший номер якого побачив світ у 1922 р. Збірник видавався літературно-науковим відділом «Просвіти» під редакцією А. Волошина, В. Гаджеги, І. Панькевича і В. Бирчака. Всього з 1922 до 1933 рр. було випущено 14 томів цього збірника.

У передмові до першого тому, обсяг якого становив 236 сторінок, редакція так визначила головні завдання Наукового збірника товариства «Просвіта»: «... йдучи на зустріч всім культурним змаганням пробудившоїся Підкарпатської Русі, приступаємо до видання наукового видавництва у формі річного «Наукового збірника». Потреба такого органу, котрий служив би інтересам науки, а головне дослідів на полі історії, літератури, мови, етнографії, етнології, мистецтва, соціальної, політичної і церковної історії Підкарпатської Русі, не лише очевидна, але й вкрай необхідна». Визначаючи основні завдання, редакційний комітет збірника закликав до співпраці всіх, «яким дороге наше минуле й теперішнє духовне життя» [8, с. 14].

В «Науковому збірнику» та інших виданнях товариства «Просвіта» друкувалися праці як місцевих дослідників, так і вихідців із Східної Галичини та Наддніпрянської України І. Панькевича, А. Волошина, В. Гаджеги, Ф. Тихого, Є. Перфецького, Г. Стрипського, М. Лелекача, Ф. Потішняка, К. Студинського, М. Возняка, В. Гнатюка, Ф. Колеси та багатьох інших.

В дослідженні історії Закарпаття в 1920–1930-х рр. вагомий вклад вніс активний діяч товариства «Просвіта», др. каноник, протоіерей Мукачівської греко-католицької єпархії Василь Гаджега (1864–1938). Він

був людиною широкої ерудиції. Крім рідної мови, володів угорською, латинською, італійською, німецькою, французькою, англійською. В першу чергу слід назвати його історичні праці, опубліковані на сторінках «Наукового збірника товариства «Просвіта» під назвою «Додатки до історії Русинів і руських церковей» у жупах Марамороській, Ужанській, Угорській, Угочанській і Земплинській», «Первая проба історії греко-католицької Мукачівської єпархії з Мукачева до Ужгорода», «Грецькі і руські монастирі під Арпадовичами», «Михайло Лучкай, життєпис і твори», «Два найдавніші наші привілеї», «Наші культурні і церковні справи на єпископських народах року 1773 у Відні», «Дві студії о правіку Прикарпаття», «О первых початках народного школьництва на «Підкарпатській Русі», «Пастирський лист Іонна Брадача о наукованню дітей из року 1762», «Історія кафедральної капітули греко-католицької єпархії Мукачівської», «Костянтин Матезонський, перший хордиригент греко-католицької церкви в Ужгороді» та ін. Праці базуються на широкій джерельній основі. В. Гаджега став одним із найбільших збирачів матеріалу не тільки з історії греко-католицької церкви, але й свого народу. Головна ідея, яку вчений проводив у своїх працях – автохтонність української людності на Закарпатті [13, с. 130].

Тривалий період ми або замовчували праці В. Гаджеги, або ж давали їм однобічну оцінку, виходячи з того, що вони присвячені історії церкви. Але не слід забувати, що в умовах соціально-економічного, політичного і національного гноблення краю національно-культурні процеси в тих умовах були тісно зв'язані з церковно-релігійним життям. Гадаємо, що вклад В. Гаджеги в розвиток науково-культурного життя Закарпаття чекає на глибоке вивчення, осмислення і повернення його імені до передових і прогресивних культурних діячів краю кінця XIX – першої третини XX ст.

У галузі літератури і мовознавства, фольклору та етнографії наукову діяльність товариства «Просвіта» найбільше репрезентують праці вченого І. Панькевича, у яких він розвивав кращі традиції, закладені І. Франком та В. Гнатюком у збиранні і дослідженні літератури, фольклору та етнографії закарпатських українців. Чимало наукових досліджень по вивченню старовинних літературних пам'яток та матеріалів із діалектології ним було опубліковано в «Науковому збірнику» та інших виданнях товариства «Просвіта». Це перш за все «Тишівська «Александрія» із початку XVIII ст.» (Текст і мовний аналіз), «Ладомирівське учительное євангеліє», «Інвентарі канонічних визетацій Воронівського округу 1750-х років під оглядом язиковім», «Нові історичні данні до висвітлення деяких українських діалектичних явищ ви бувшій жупі Угоча», «Покрайні записки на Підкарпатських церковних книгах», «Словеноруська граматика Арсенія Коцака другої половини XVIII ст.», «Пістрялівські рукописи «Александрії» із 1774 р., «Говірсіл ріки Руської Марамороша в Румунії», «До питання про класифікацію південно-карпатських говорів межі Латорицею і Боржавою», «Походження роду Олександра Духновича», «Василь Гаджега і перші початки

організації наукового руху на Підкарпатській Русі» та ін. Фольклорний матеріал, зібраний і опублікований вченим, послужив базою для певних наукових висновків про українців Закарпаття, як складової частини єдиного великого українського народу, а одночасно ліг в основу дослідження культури широких народних мас. Праці вченого заслуговують не тільки глибокого наукового осмислення, але й перевидання [15, с. 33].

На сторінках «Наукового збірника «Просвіта»» публікувалися також матеріали джерелознавчого характеру під назвою «матеріали до історії зносин Підкарпатської русі з Галичиною в XIX віці». Це листування між Галицькими і Закарпатськими культурно-громадськими діячами Я. Головацьким і О. Духновичем, Б. Дідицьким та А. Кралицьким та ін.

Чимало досліджень з історії, літератури, фольклору Закарпаття на сторінках «Наукового збірника та інших видань «Просвіти»» було опубліковано А. Волошином, незмінним заступником голови товариства «Просвіта». Але найбільше своєю невтомною працею він прислужився розвитку педагогічної науки і поширенню освіти в краї. Це такі праці, як «Педагогічна психологія», «Логіка», «Методика», «Педагогіка і дидактика для учительських семінарій» та численні підручники для шкіл не тільки з українською, але й з угорською мовою навчання. Серед них «Азбука кирилицею для I кл.», «Читанка для 4–6 кл.», «Азбука», «Мауар абесе», «Методична граматики», «Наука о числах I–II кл.», «Наука стилізації», «Коротка історія педагогіки», «Фізика» та ін.

Для самоосвіти селян і робітників А. Волошин видавав серію книжечок під назвою «Почитальне читання». В статті «О письменном язичі підкарпатських русинів» автор простежує мовні процеси закарпатських українців на фоні загальноукраїнського процесу. Із праці довідуємося про цілу серію обмежень і заборон української мови і культури, що почалося ще в часи Петра I – з 1721 року.

Про обізнаність вченого із загальноукраїнським культурним процесом засвідчує й те, що в літературі він залишив свої міркування про діяльність «Руської Трійці», І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича та ін. українських письменників.

На сторінках «Наукового збірника товариства «Просвіта»» публікувалися праці видатного українського вченого фольклориста, музикознавця, літературознавця, композитора Ф. Колесси. Основним об'єктом його дослідження під час своїх подорожей по Закарпаттю в 1910–1912, 1929 рр. була народна пісенність. Зібрані ним матеріали були опубліковані під назвою «Народні пісні з південного Підкарпаття» (Рочник II за 1923 р.) і «Старинні мелодії українських обрядових пісень (Весільних і колядок) на Закарпатті» (Рочник X за 1934 р.). Вчений показав кровну спорідненість народної пісенності українців Закарпаття з українцями Галичини і Наддніпрянщини. Він писав «... основний пісенний фонд Закарпаття залишився у значній частині той самий, що й у Східній Галичині, на Подніпров'ю й інших частинах української етнографічної території. Отся спільність помітна особливо в найдавніших обрядових піснях, що вказують не на пізніше переймання, а на прадавню культурну спадщину»

(«Науковий збірник товариства «Просвіта», № X, 1934, с. 121).

Із товариством «Просвіта» в Ужгороді був тісно зв'язаний видатний український вчений, основоположник української географічної науки, знавець історії, економічної історії, соціології член кількох європейських географічних товариств, професор Віденського і Карлового університетів, з 1926 р. – професор Харківського університету С. Л. Рудницький. Йому належить велика заслуга в дослідженні географії Закарпаття. Його праця «Основи морфології і геології підкарпатської Русі й Закарпаття взагалі» була опублікована в «Науковому збірнику «Просвіта»» в Ужгороді в 1925 і 1927 рр. Для музею «Просвіта» ним було пороховано велику колекцію мінералів [1, с. 119].

Винятково велику роль у розвитку освіти і культури, в зростанні національної свідомості населення краю в 20–30-х рр. XX ст. відіграла видавнича діяльність товариства «Просвіта». Старанням «Просвіти» для дітей видавалися часописи «Пчілка», «Віночок», «Наш рідний край», для письменників Підкарпатської Русі – альманах «Трембіта», газета «Учительський голос», освітньогосподарський часопис «Світло», щорічні календарі товариства «Просвіта» тощо. Тільки в 1925 р. товариством «Просвіта» було видано «Історія Підкарпатської Русі» І. Кондратовича, «О письменном языке Подкарпатських русинів» А. Волошина, «Літературні стремління Підкарпатської Русі» В. Бірчака, «Народні пісні з Південного Підкарпаття, тексти і мелодії» Ф. Колесси, «Духнович і Галичина» К. Студинського, «Канонічні візитації 1750–1767 рр. в Земпліні, Шариші, Спиші і Абаці» Л. Петрова, «Забава, гри і забави для дітей з нотами» М. Роцахівського та ін.

Серед видань товариства «Просвіта» в 1938 р. нараховувався 73 назви наукових, художніх і популярних книжок. Серед них – художні твори Т. Шевченка, М. Коцюбинського, Б. Лебкого, О. Олеся, О. Кобилянської, С. Руданського, М. Підгорянки, О. Духновича, А. Кралицького, В. Гренджі-Донського, А. Волошина.

Велику роботу проводило товариство «Просвіта» по організації і відзначенню ювілейних дат діячів української культури. Так, підготовку до 120 річниці з дня народження О. Духновича товариство «Просвіта» розпочало уже в 1921 році. Було видано працю дослідника В. Бірчака «Літературні стрімлення Підкарпатської Русі», у якій автор подав не тільки докладний огляд розвитку літератури краю з найдавніших часів, але вперше високо і справедливо оцінив діяльність О. Духновича як письменника. В 1922 р. стараннями «Просвіта» було видано поетичні твори О. Духновича, його біографія [4, с. 140].

У ювілейному 1923 році «Просвіта» видала новий життєпис поета, укладений А. Волошином під назвою «Пам'яті Олександра Духновича». Сам день народження поета (23 квітня) 1923 року «Просвіта» оголосила на Закарпатті національним святом. Завдяки величезній роботі, проведеній товариством «Просвіта», ювілей О. Духновича було вшановано богослужінням і концертами не тільки в Ужгороді, Мукачеві, Пряшеві але й поменших населених пунктах – Рахові, Порошкові, Русищі, Ставному, Кайданові, Туряньській Пасиці тощо. А. Волошин у статті «Пам'яті

О. Духновича» писав, що «не є він великан як Шевченко, Гоголь, Франко, Петефі..., однако для нас має велике значення як сії великани для свого народу. Духнович засіяв нам зіркою своєї поезії тоді, коли почався час занепаду нашого народного життя...» [12, с. 81].

Завдяки наполегливій роботі товариства «Просвіта» на Закарпатті щорічно широко відзначалися шевченківські дні, що мало велике значення для національного пробудження нашого народу.

Із вищесказаного видно, що єдиною установою, де більш-менш розвивалася українська наука на Закарпатті в 1920–1930-х роках, було товариство «Просвіта» в Ужгороді. Були це, переважно, гуманітарні науки – історія, літературознавство, діалектологія, етнографія тощо. Праці дослідників опубліковані на сторінках «Наукового збірника товариства «Просвіта» та інших його виданнях і сьогодні зберігають для нас наукову вартість. У них міститься великий фактичний матеріал, почерпнутий із різноманітних джерел багато яких втрачено або ж вони не доступні для сучасних дослідників історії і культури Закарпаття. Своєю ба-

гатогранною діяльністю товариство «Просвіта» протистояло тим силам, які намагалися заперечити або применшити право українського народу Закарпаття на власну землю і свою історію.

Активне функціонування в карпатському куточку української землі у 1920–1930 роках української національної культури, переважно на громадських засадах, а не за допомогою державних інститутів, свідчило про утвердження серед широкого загалу української національної свідомості. Культура існує суб'єктивно, тобто тоді, коли сучасники вміють користуватися витвореними речами, читати книги, користуватись мовою, розуміють символи і т. д. Інакше культура вмирає, а її пам'ятки стають мертвими об'єктами дослідів [18, с. 68]. У цій теоретичній тезі лежить ключ до розуміння проблеми. Справді, т-во «Просвіта» активно продукувало носіїв української національної культури. Вона намагалась проникнути в кожне суспільне середовище, в усі населені пункти краю, як самодіючі, самофункціональні політизовані культурологічні осередки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвць М., Цвіркун В. Українська культура XIX–XX ст. і проблема сучасного культурного розвитку нації / М. Алексієвць, В. Цвіркун // Культурне відродження в Україні. – Львів : Астерикс, 1993. – С. 119–126.
2. Балега Ю. Августин Волошин і виховання учнівської молоді / Ю. Балега // Карпатська Україна і Августин Волошин. Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» Ужгород, 11–12 березня 1994 року. – Ужгород, 1995. – С. 182–190.
3. Балега Ю. Культурно-освітня діяльність Августина Волошина / Ю. Балега // Тези доповідей наукової конференції «Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20–30-х роках XX століття». – Ужгород, 1992. – С. 11–15.
4. Барчан В. Національна ідея на сторінках газети «Українське Слово» // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник IV (XVIII)... – С. 138–144.
5. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами: Матеріали до історії суспільно-політичних відносин. – Ужгород, 1993. – 158 с.
6. Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939) / М. Вегеш // Календар «Просвіта» на 1994 рік... – С. 53–56.
7. Вегеш М. Карпатська Україна (1939–1939). (Соціально-економічний і політичний розвиток). – Ужгород, 1993. – 136 с.
8. Вегеш М. Могутня постать української історії // Календар «Просвіти» на 1995 рік. – Ужгород : МПП «Гражда», 1995. – С. 142–144.
9. Вегеш М. Про альтернативу включення Закарпаття до складу Чехословаччини / М. Вегеш // Українські Карпати... – С. 113–120.
10. Віднянський С. Закарпаття у складі Чехо-Словацької республіки: переломний етап у національно-культурному й етнополітичному розвитку русинів-українців // Культура Українських Карпат... – С. 130–140.
11. Державний архів Закарпатської області (м. Берегово). Ф.72. (Правління культурно-просвітительного общества «Просвіта», г. Ужгород). Оп. 1. Справа 1. Переписка с Цивильной Управой, народно-просветительным Советом Ужгородского округа и другими по вопросу деятельности общества «Просвіта», устав, протоколи собраний, отчеты о работе читален общества.
12. Десятилітній ювілей товариства «Просвіти» в Ужгороді // Календар «Просвіта» на звичайний рік 1931. – С. 81.
13. Кляп М. Августин Волошин і формування національно-педагогічних кадрів на Закарпатті / М. Кляп // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник IV (XVIII)... – С. 130–134.
14. Магочій П. Р. Формування національної самосвідомості : Підкарпатська Русь (1848–1948). – Ужгород, 1994. – 296 с.
15. «Просвіта» в роках 1932–1934 (до 30.IV.1934) // Календар «Просвіта» на 1935. – Ужгород, 1934. – С. 33–38.
16. Служинська З. О. Рід Каленюків. Генеологічна секція Товариства «Просвіта» «український родовід» / З. О. Служинська. – Львів : Видавничий центр «Арсенал». 1997. – 36 с.
17. Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках // Львів : За вільну Україну, 1994. – 288 с.

18. Федака П. М. Товариство «Просвіта» і духовне відродження краю. Доповідь на установчій конференції крайової «Просвіти» 23 грудня 1990 року / П. М. Федака // Матеріали установчої конференції по відродженню на Закарпатті крайового товариства «Просвіта». – Ужгород, 1991. – С. 13–42.
19. Ференц П. Етнонаціональна орієнтація українців Закарпаття в 20–30-ті роки ХХ століття / П. Ференц. – Мукачево, «Карпатська вежа», 2005. – 215 с.
20. Химинець Ю. Тернистий шлях до України / Ю. Химинець. – Ужгород : гранда, 1996. – 396 с.
21. Яка праця чекає на нас для піднесення освіти серед населення? (нарис реферату о. А. Волошина, прочитаного ним 30.VI. на культурно-освітнім з'їзді товариства «просвіта» в Ужгороді) // Свобода. – 1922. – 16 люля.

Кухарчук О. С., Мукачевский государственный университет, Мукачево, Україна

РОЛЬ ОБЩЕСТВА «ПРОСВИТА» В СТАНОВЛЕНИИ УКРАИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ НА ЗАКАРПАТЬЕ

Огромный вклад в национально-культурное возрождение края и утверждения украинского национального сознания сделало общество «Просвита». Это была первая организация украинской национальной ориентации на Закарпатье, основанная 1920 году. О роли «Просвиты» в национально-культурном возрождении края в настоящее время опубликовано немало статей, заметок, очерков. Одна из причин большого вклада «Просвещения» заключается в том, что ее основатели поставили настоящую неконъюнктурную цель. На ней нельзя было заработать быстрых дивидендов. Она, наоборот, требовала длительного и назойливого труда. В уставе «Просвиты» отмечается, что главной целью деятельности общества является «культурное и экономическое возвышение Подкарпатско-русского народа, прежде всего воспитание его в моральном и патриотическом духе». Эта сильная установка постоянно актуализировалась в печатных изданиях «Просвита», других журналах. Согласно макроцелей, общество «Просвита» создало действенную структуру управления. На вопросы управления, или иначе менеджмента, общественно-политической деятельностью об-ва «Просвита», других организаций тех лет надо обратить должное внимание, оценить, изучить опыт. Потому что стратегия и тактика культурно-просветительской общественной деятельности действительно была на высоте. Общество «Просвита» в 20–30-х годах на Закарпатье активно культивировало украинскую национальную культуру. Своей хлопотной ежедневной культурной работой, активным патриотическим воспитанием она сумела привнести в закарпатский край украинскую национальную идею, а за ней и украинское национальное сознание. Бесспорно, что в этом направлении она работала не одна. Однако, кажется, что в этой функции ей принадлежала ведущая роль. Она глубоко была укоренена в ткань общества, была самой массовой организацией. Общество «Просвита», как беспартийная структура, объединявшая и сплотившая всех без партийных различий. Наконец, она была лишена какой-либо политической конъюнктуры. Деятельность об-ва «Просвита» была стабильной, назойливой, поступательной.

Ключевые слова: Национальная культура; организации; общества; национальные идеи; национальное сознание; образование; общественные организации; гуманитарные науки; культура; деятели украинской культуры.

Kukharchuk O., Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

THE ROLE OF THE «ENLIGHTENMENT» COMMUNITY IN THE FORMATION OF UKRAINIAN NATIONAL CONSCIOUSNESS IN TRANSCARPATHIA

Summary. A great contribution to the national and cultural revival of the region and establishment of Ukrainian national consciousness has been made by the «Enlightenment» community. It was the first organization of Ukrainian national orientation in Transcarpathia founded in 1920. The role of «Enlightenment» in the national and cultural revival of the land has been elucidated in great number of articles, notes, sketches. One reason of the great contribution of «Enlightenment» is that its founders set real non-conjunctural purpose with minimal possibility to get quick dividends. By the contrast, it required a long and thorough work. It was noted in the «Enlightenment» statute that the main goal of the partnership is "a cultural and economic growth carpathian-russian people, especially in the education of its moral and patriotic spirit." It was a strong resolution that was constantly actualized in printed publications of the «Enlightenment» and other journals. According to macropurpose, «Enlightenment» community formed an effective management structure. Much attention should pay paid to the problem of governance or management, social and political activities of the «Enlightenment» community and other organizations in those years, as well as to evaluation of their experience. Because the strategy and tactics of cultural and civic education was really of high level. In the 20-30 years the «Enlightenment» community actively cultivated Ukrainian national culture in Transcarpathia. Its persistent everyday cultural work, active patriotic education made it possible to bring Ukrainian national idea and consciousness to the Transcarpathian land. In this function it had a leading role. It was most deeply penetrated into the body of society and was the most massive organization. The «Enlightenment» community as non-party structure united all without party differences. Finally, it was deprived of all political conjunctures. The activities of the «Enlightenment» community was stable and progressive.

Key words: *national culture; organization; society; national idea; national consciousness; education; civil society organizations; the arts; culture; figures of Ukrainian culture.*

Рецензенти: д-р. іст. наук, професор **Сінкевич Є. Г.**
д-р. іст. наук, професор **Міронова І. С.**

© Кухарчук О. С., 2016

Дата надходження статті до редколегії 12.03.2016